

Motion

1977/78:757

av Lars Werner m. fl.
om en demokratisk skola

Den skola vi har i dag präglas av en social och könsmässig snedvridning som blir större ju högre upp i utbildningssystemet man kommer. Den präglas också av stress, konkurrens och utslagning.

Trots att man på senare år gjort reformer i utbildningssystemet för att skapa jämlikhet och få bort klassgränserna i samhället har inget i grunden förändrats. Det är fortfarande överklassens barn som gynnas i skolan. Det är deras språk och värderingar som dominerar skolan. Det är den förhärskande borgerliga ideologin som sprids och förankras genom läromedel och lärare. Överklassens barn kommer ofta också från en studievänlig miljö och även detta gynnar dessa elever.

Andelen arbetarbarn sjunker stadigt ju högre upp i utbildningssystemet man kommer och är mycket liten på högskoleutbildningar med lång studietid, som t. ex. läkar- eller juristutbildningarna. Barn från överklassen dominerar de mest statustyngda utbildningslinjerna och besätter så småningom de bäst betalda posterna i näringsliv och offentlig förvaltning.

I dagens skola konserveras också den könsmässiga snedrekryteringen, där pojkar väljer utbildningar med längre studiegång och mer teknisk inriktning och där flickorna väljer kortare, mer yrkesinriktade linjer.

Orsakerna till dessa missförhållanden är att skolan speglar de orättvisor och klasskillnader som finns i samhället i övrigt. Då man inte kan skapa en jämlik skola i ett ojämnt samhälle måste man skapa en skola där eleverna har större möjlighet att bekämpa samhällets orättvisor.

Utbildningspolitiken kan utformas efter två huvudlinjer: efter en linje som syftar till att stärka den härskande klassens ideologiska dominans eller efter en linje som stimulerar självständigt tänkande och som skapar kritiskt tänkande elever, en linje som har som ambition att bryta den sociala och könsmässiga snedrekryteringen. Vpk strider för den senare av dessa två linjer.

Större inflytande för lärare och elever

Målsättningarna och de obligatoriska delarna i grund- och gymnasieskolornas läroplaner ger lärare och elever stor frihet att själva lägga upp undervisningen. Att detta inte sker beror på de av SÖ centralt styrda timplanerna och anvisningarna, som tillsammans med de centrala proven hårt styr undervisningen och som även ugör den grund på vilken de privata läromedelsbolagen bygger sina kurspaket. Detta gör att lärarna känner sig

tvingade att följa dessa kursplaner som inte längre fungerar som de *förslag* som de skulle ha varit. Den konkurrens och det prestationstänkande som präglar dagens undervisning och som förstärks av betygssystemet försvårar också samarbete och solidaritet mellan eleverna. Om man skall demokratisera skolan måste elever och lärare ges möjlighet att själva lägga upp undervisningen. För att elever och lärare skall kunna avgöra hur de vill disponera tiden måste timplaneringen och ämnesindelningen mjukas upp. Lärarna på högstadiet bör organiseras i lärarlag och i mindre utsträckning tjänstgöra i flera klasser.

Skoldemokrati

De som arbetar i skolan måste ha ett avgörande inflytande över sin egen arbetssituation. Detta skall naturligtvis inte enbart gälla de anställda utan även eleverna. Rektorsväldet i skolorna måste brytas och makten överförs till ett valt skolråd. Detta råd skall bestå av representanter för eleverna, lärarna, elevvårdssidan, föräldrarna och den övriga personalen. Varje grupp skall välja sina egna representanter i val där alla i gruppen har rösträtt. Rådet skall besluta över skolans inre arbete och ha den omedelbara ledningen av verksamheten. Då det är meningen att skolledarna skall verkställa och handlägga de beslut som rådet fattar bör de alltid delta i rådets arbete. Det är också viktigt att få i gång en fungerande klassrumsdemokrati. Man skall därför inrätta obligatoriska klassråd för undervisningen. Klassrådet skall bestå av eleverna och klassens samtliga lärare. Dess uppgift skall vara att planera och diskutera undervisningen samt att fatta beslut om dennas form och uppläggning.

Undervisningen

Det grundläggande i skolans undervisning måste vara att ge eleverna goda färdigheter i lästeknik, räkning, ordkunskap, skrivkunskap och talteknik. Eleverna skall med dessa kunskaper som grund öva upp förmågan att självständigt formulera problem och frågeställningar samt att lösa dessa. För att undervisningen skall bli mer meningsfull och verklighetsförankrad bör ämnena sammanföras till förståeliga helheter samt teori och praktik i arbetslivet smältas samman till en enhet. Arbetets stora betydelse i samhället måste understrykas i skolan. Som ett medel att göra detta måste de praktiska inslagen och studier av arbetets villkor ges en mycket stor roll i skolans arbete. De olika skolämnena och speciellt de samhällsorienterande ämnena måste utformas på ett sätt som förklarar samhället och historien utifrån det arbetande folkets villkor och som aktivt bekämpar reaktionära tendenser. De olika ämnena skall ha som utgångspunkt att eleverna skall kunna förstå det samhälle de lever i och kunna ställa krav för att förändra sin situation och utnyttja sina rättigheter. Skolan bör för att underlätta detta ge ett stort

utrymme åt organisationskunskap och föreningsteknik. För att komma ur skolans slutenhet och för att ge en riktigare bild av verkligheten måste samhällsgrupper utanför skolan komma in i undervisningen. Organisationer som fackföreningar och olika folkrörelser måste få kraftigt utökade möjligheter att delta i skolans arbete. Olika politiska och ideella ungdomsorganisationer måste också få en framträdande plats i skolan.

Avskaffa betygen

Vpk har i en annan motion utvecklat nödvändigheten av betygens avskaffande. Betygen fyller bara en funktion i dagens skola, nämligen att fungera som utslagningsmekanism. Den roll betygen har leder fram till stress, konkurrens och utslagning. Det är helt klart att betygen motverkar läroplanens intentioner om samarbete, elevens självförverkligande och de jämlikhetsmål som är uppsatta. Men de som drabbas hårdast av betygens obarmhärtiga sällningsmekanism är arbetarungdomarna. Det är de som genom dåliga betyg upplever skolan som meningslös och oftare än andra slås ut och riskerar att bli utan arbete. Betygen fungerar även som bromsar för kunskapsinlämningen, eftersom eleverna blir tvingade att utveckla en studieteknik som baseras på vad som är lönsamt från betygssynpunkt. Proven är nämligen konstruerade för korttidsminne och inpluggning och inte för kontroll av förståelse och slutledningsförmåga. Det är de centrala provens utformning och inte elevernas och lärarnas önskemål som får bestämma hur undervisningen skall läggas upp. På grund av den centralstyrning som kurs- och målrelaterade betyg skulle medföra kommer i ännu högre grad än nu möjligheterna för elever och lärare att påverka skolarbetet att minska om sådana införs.

Vpk säger nej till betyg och alla former av meritvärdering. I stället för betyg skall man ha ett system med kontinuerlig utvärdering och diskussion i skolorna där både elever och lärare deltar. De elever som har speciella problem skall ges extra stöd och hjälp.

I de fall man måste ha ett urvalssystem bör följande principer gälla:

- allmän arbetslivserfarenhet
- förstahandsval och kösystem
- arbetslivserfarenhet inom det särskilda området
- kraftigt utökad studie- och yrkesorientering, så att eleverna får en realistisk bild av sina möjligheter och framtidsutsikter inom yrket.

Ett urvalssystem kan aldrig fungera rättvist, men ett system byggt på dessa principer skulle fungera betydligt rättvisare än det nuvarande.

Studielön

Rätten till kunskap är en av de grundläggande rättigheterna och därför skall också rätten att studera vara allmän. Detta innebär att ingen skall tvingas

avstå från att studera på grund av dålig ekonomi.

Vpk har länge kämpat för att nuvarande ekonomiska spärrar för att studera skall avskaffas genom att studielön för alla som är över 16 år införs. För att den sociala snedrekryteringen skall brytas och utbildningen bli en rättighet för alla krävs det att alla studerande får en god ekonomi. Studielön innebär också att man kan nå de i utbildningshänseende mest eftersatta grupperna. Vpk har närmare utvecklat skälen för ett införande av studielön i en annan motion.

Varvad teori och praktik

För att undervisningen skall bli mer verklighetsförankrad och meningsfull för eleverna krävs att den praktiska yrkesorienteringen på högstadiet och praktiken i gymnasiet utökas kraftigt. De praktiska inslagen i dagens skola har fått en alltför undanskymd plats, och möjligheterna till praktiska inslag i undervisningen utnyttjas alltför litet.

I gymnasieskolan sker en alltför strikt uppdelning på s. k. teoretiska och yrkesinriktade linjer. Denna segregation leder till att den värdefulla kontakten elever emellan på olika linjer bryts. Medan de yrkesinriktade linjerna får en mycket otillräcklig undervisning i viktiga ämnen som t. ex. samhällskunskap, har de teoretiska linjerna oftast ingen eller mycket liten möjlighet att få en del av undervisningen att omfatta praktik. Kvaliteten på den teoretiska undervisningen i ämnen som är gemensamma för teoretiska och yrkesinriktade linjer är ofta lägre vid de yrkesinriktade. Som exempel kan nämnas undervisningen i svenska.

Vpk anser att en ordentlig praktik integrerad i den övriga undervisningen är en viktig förutsättning för att skolan skall kunna demokratisera. Genom att eleverna får delta i arbetslivet bidrar skolan till att jämställa de praktiska och teoretiska kunskaperna. Praktiken ger eleverna en inblick i yrkeslivet och en ökad förståelse för hur olika grupper i samhället lever. Med praktiken följer erfarenheter som stimulerar de teoretiska delarna av studierna. Slutligen kommer praktiken att underlätta elevernas kommande yrkesval; eleverna har en bredare grund att stå på – de vet vad olika yrken innebär.

Vpk kräver att de centrala målsättningarna för praktiken beslutas av riksdagen. Efter förhandlingar och diskussioner mellan eleverna, facket, skolans lärare och företagen utformas sedan praktikplatserna. Företagen ges en lagstadgad plikt att ställa praktikplatser till förfogande. Naturligtvis får inte praktiken bli en flykt från skolan, utan den måste bli en del av studierna. Målsättningen med praktiken på gymnasieskolan skall vara att alla deltar i produktionen. Denna praktik skall vara betald, varvid principen lika lön för lika arbete skall gälla.

Sammanfattning

Det är i dag allt fler som har börjat föra kampen för en demokratisk skola. Till dessa hör elevfackliga organisationer och en del politiska ungdomsförbund. Dit hör också olika grupper av lärare och andra inom och utom skolan som har upptäckt hur illa dagens skola fungerar. Missförhållandena i skolan blir allt tydligare och därmed blir också kritiken starkare.

Det har vuxit fram praktiskt genomförbara förslag som bygger på demokrati, på nya undervisningsformer, på en betygsfri skola samt på att teori och praktik smälter samman till en enhet i skolan.

Hörnstenarna i en ny demokratisk skola kan sammanfattas i följande fem punkter:

1. Demokrati i skolan – skol- och klassråd bör införas.
2. En ny typ av undervisning – planering bör ske tillsammans med eleverna i stället för den nuvarande detaljstyrningen. Lärarlag bör införas och ämnes- och timplanesplittringen minskas. Undervisningen skall bygga på elevernas behov och aktivitet i stället för på ett ensidigt pluggande. Nya demokratiska mål för undervisningen formuleras och skrivs in i läroplanerna.
3. Rätt till en egen ekonomi – studielön bör införas från 16 års ålder.
4. Varvad teori och praktik – den praktiska yrkesorienteringen bör ökas och praktik införas på alla linjer i gymnasieskolan. Praktikarbete bör vara betalt efter principen lika lön för lika arbete.
5. Betygen avskaffas.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda föreslås

att riksdagen uttalar sig för en ny demokratisk inriktning av grundskola och gymnasium i enlighet med det fempunktsprogram som anförs i motionen.

Stockholm den 23 januari 1978

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

INGA LANTZ (vpk)

C.-H. HERMANSSON (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk)